

Rudziński, Eugeniusz

"Młodzi idą"-organ prasowy Centralnego Wydziału Młodzieży PPS (październik 1936-sierpień 1939)

Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego 2, 268-293

1963

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

EUGENIUSZ RUDZIŃSKI

„MŁODZI IDĄ” — ORGAN PRASOWY CENTRALNEGO WYDZIAŁU
MŁODZIEŻY PPS

(październik 1936 — sierpień 1939)

10 X 1936 ukazał się 1/12 numer czasopisma „Młodzi idą” z podtytułem „pismo młodzieży socjalistycznej”. Podwójna numeracja spowodowana była nawiązywaniem przez redakcję do wydawanego przez KC OMTUR w latach 1933—1935 czasopisma młodzieży socjalistycznej pod tym samym tytułem¹.

Warszawski OKR PPS nosił się z zamiarem powołania pisma młodzieży socjalistycznej już w połowie 1936 r. Władze bezpieczeństwa podały, że ukaze się ono w lipcu, na razie jako miesięcznik: „[...] politycznie zwrócone będzie przeciwko lewicowym grupom w PPS i zdecydowanie wypowiadać się będzie przeciwko jednolitemu frontowi z komuną. Z czasem pismo to ma być przekształcone w centralny organ prasowy młodzieży PPS”². Informacje władz bezpieczeństwa nie wydają się być bezzasadne, jeżeli chodzi o zamierzenia CKW PPS, ponieważ większość byłych działaczy KC OMTUR, ze Stanisławem Dubois i Ludwikiem Cohenem na czele, na skutek reprezentowanych przez nich poglądów została odsunięta od prac CWM PPS³.

Ze względu na istotne przeobrażenia, jakie dokonały się w ruchu

¹ *Artykuł wstępny*, „Młodzi idą”, nr 1 (20) 10 X 1936. (Dalej „Młodzi idą” będzie powadane w przypisach w skrócie M.I.)

² Archiwum Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Komisarjat Rządu, Komunikat Informacyjny nr 17, 19 VI 1936 (dalej AMSW KRz KJ).

³ Równocześnie przywódcy lewego skrzydła PPS: N. Barlicki, S. Dubois i inni, rozpoczęli wspólnie z komunistami i lewicowymi ludowcami przygotowania do wydawania jednolitifrontowego „Dziennika Popularnego”. Władze bezpieczeństwa podawały, że „zapowiedź ukazania się nowego wydawnictwa [...] jest komentowana w PPS jako pierwszy krok na drodze do scementowania elementów lewicowych. Taktyka Dubois w ostatnim czasie wyraźnie świadczyła, że stał się on bardziej komunistycznym niż zwolennikiem dotychczasowej taktyki PPS” (AMSW KRz K1—119, 12 X 1936).

młodzieży socjalistycznej w okresie poprzedzającym⁴ ukazanie się 1/12 numeru „Młodzi idą“ wydanego przez zmienioną redakcję, pismo należy traktować jako nowy twór. Stało się ono naczelnym i w zasadzie jedynym organem prasowym⁵ Centralnego Wydziału Młodzieży PPS, zbudowanego na nowych zasadach⁶ w okresie od uchwały CKW PPS z grudnia 1935 r. o rozwiązaniu OMTUR do momentu wydania pierwszego numeru tego pisma.

„Młodzi idą“ do wybuchu drugiej wojny światowej odzwierciedlało działalność CWM PPS, jego postawę wobec istotnych dla młodzieży socjalistycznej zjawisk.

Pierwsze cztery numery „Młodzi idą“ ukazały się jednak nie w odstępach miesięcznych, jak informował Komisariat Rządu, ale dwutygodniowych [1 (12) 10 X 1936, 2 (13) 25 X 1936, 3 (14) 15 XI 1936, 4 (15) 27 XI 1936]. Od numeru 5 (16) z dnia 27 XII 1936 do września 1939 pismo wychodziło w zasadzie jako miesięcznik. W 1937 roku widoczne są próby powrotu do dwutygodnika. Na egzemplarzach „Młodzi idą“ od numeru 4 (20) do 13 (29) znajduje się nadruk: ukazuje się dwa razy w miesiącu. Faktycznie w 1937 r. wychodzi 13 numerów. W tym po dwa numery w maju i we wrześniu. W sierpniu pismo nie wyszło w ogóle. Od numeru 1 (30) z lutego 1938 (w styczniu pismo nie ukazało się) do września 1939 „Młodzi idą“ wychodziło regularnie jako miesięcznik. Razem ukazało się 36 numerów pisma.

Czterech numerów pisma z marca (lub kwietnia) 1938 oraz z lutego, marca i września 1939 nie udało się odszukać. Nie znajdują się one ani w zbiorach Biblioteki Narodowej i Uniwersytetu Warszawskiego, ani nie wykazuje ich Katalog Centralny.

Według relacji władz bezpieczeństwa w składzie redakcji już w czerwcu 1936 r. przewidywano Zygmunta Zarembe, Zygmunta Ładkowskiego i Rafała Pragę⁷. W odniesieniu do Z. Zaremby informacja nie jest całkowicie ścisła. Kierował on z ramienia CKW PPS „zespołem czasopism“ — Sp. z o.o. wydającym „Dziennik Ludowy“ i „Światło“. „Walkę

⁴ E. Rudziński, *Działalność polityczna OMTUR w latach 1931—1936*, Warszawa 1962.

⁵ Zachowały się jedynie informacje o ukazaniu się kilku numerów jednodniówki wydawanej przez młodzież socjalistyczną w Łodzi (patrz: R. Pawłowska, *O łódzkich KZM-owcach w 1936 r.*, „Pokolenia” nr 4—5, 1962, s. 127—130).

⁶ W okólnikach organizacyjnych CMW PPS podkreślano konieczność organizowania kół młodzieży PPS przy poszczególnych placówkach organizacji miejscowych lub dzielnicowych partii „z inicjatywy, pod nadzorem i odpowiedzialnością Wydziałów Młodzieży”. Archiwum Zakładu Historii Partii (dalej AZHP), okólnik nr 12 (21) w sprawie regulaminu i kół młodzieży PPS, sygn. 114/XIII—1936. (W dacie okólnika mylnie poany został rok 1938 zamiast 1936.)

⁷ AMSW KRz K1-78, 19 VI 1936.

Ludu“, „Chłopską Prawdę“, „Głos Kobiet“, „Młodzi idą“, „Tydzień Robotnika“, a przede wszystkim siedem mutacji „Robotnika“ wydawała Spółka Nakładowo-Wydawnicza „Robotnik“. Dlatego też Zaremba bezpośrednio w pracach redakcji „Młodzi idą“ nie uczestniczył. Redaktorem naczelnym przez cały czas ukazywania się pisma był nie wykazywany na jego winiecie Rafał Praga. On też był faktycznym kierownikiem pisma, skupiającym w swoim ręku funkcje redaktora, recenzenta artykułów, korektora, i spełniał szereg innych rozlicznych obowiązków związanych z ukazywaniem się pisma.

Funkcję redaktora odpowiedzialnego i sekretarza redakcji sprawował Zygmunt Ładkowski, od momentu ukazania się pisma do czasu zmobilizowania go do wojska, tj. do jesieni 1938, a po nim, do wybuchu wojny, Władysław Pietrzykowski.

Zawartość tematyczna „Młodzi idą“ wynikała z roli, jaką miało pismo do spełnienia jako naczelny organ Centralnego Wydziału Młodzieży PPS. Program pisma sformułowali redaktorzy informacji wstępnej, zamieszczonej w 1 (12) numerze: „Zbiorowym wysiłkiem woli i młodzieńczego entuzjazmu zbudowaliśmy naszą własną trybunę myśli i walki. Staje ona otworem dla wszystkich młodych, którzy swe najdumniejsze dążenia i najpiękniejsze tęsknoty związali z Czerwonymi Sztandarami socjalizmu polskiego. Oddajemy głos młodzieży robotniczej! Wszystko, co interesuje młodego robotnika, młodego chłopca i pracownika umysłowego, ich codzienne życie, troska i walka znaleźć się musi na łamach »Młodzi idą«“. „Niechaj wszyscy robotnicy i chłopcy, wszyscy ludzie pracy usłyszą potężny rytm naszego marszu, niech wiedzą, że Młodzi idą: do walki przeciw faszyzmowi i kapitalizmowi; o wolność i socjalizm; o nową Polskę ludu pracującego w bratnim związku wolnych narodów; o szczęście młodych pokoleń“⁸.

Pismo miało służyć skupieniu wokół CWM PPS możliwie najszerszych rzesz młodzieży robotniczej. Miało być jej organizatorem, prowadzić do realizacji sformułowanych powyżej haseł. Redaktorom, a zarazem kierownikom CWM chodziło nie tylko o skupianie i oddziaływanie na młodzież zorganizowaną wokół PPS, ale również o wpływ na środowiska młodych, których interesy były analogiczne do interesów młodzieży robotniczej. Stąd stosunkowo dużo miejsca zajmują artykuły wstępne, formułujące najważniejsze zadania ideowo-polityczne i organizacyjne, jakie na bieżąco realizować miał CWM oraz kronika traktująca o ich wykonaniu względnie codziennej pracy ogniw CWM.

Artykuły o sytuacji wewnętrznej poświęcone były problematyce walki z faszyzmem, sytuacji w organizacjach młodzieży, położeniu eko-

⁸ Artykuł wstępny, M. L., nr 1 (12), 10 X 1936.

nomicznemu, przede wszystkim młodzieży robotniczej i możliwościom jej dostępu do oświaty. Sytuacja międzynarodowa omawiana była w aspekcie walki z faszyzmem, walki o pokój i socjalizm. W następnym dziale drukowano artykuły o tradycjach ruchu robotniczego, sylwetkach jego przywódców z uwzględnieniem tradycji młodzieży socjalistycznej. Wiele miejsca zajmował sport, głównie robotniczy.

Wreszcie nieomal w każdym numerze publikowano przynajmniej jeden wiersz, a od czasu do czasu piosenkę, pieśń, opowiadanie, felieton czy humoreskę. Poszczególne numery opatrzone były ilustracjami.

Problematykę pisma bardziej szczegółowo określa załączona tabela.

Autor artykułu wstępnego 1 (12) numeru pisma, R[afał] P[raga], najogólniej nakreślał zadania, jakie ma do wykonania młodzież socjalistyczna, skupiona pod sztandarami PPS. Nawiązywał do tradycji walk PPS o niepodległość i postulatów rządu Ignacego Daszyńskiego. Praga pisał: „Zbliżamy się do ostatecznego momentu walki bezpośredniej o socjalizm. Wszystkie elementy pośrednie znikają z powierzchni życia. Sanacja nie ma już żadnych wpływów. Faszyzm endecki chciałby w morzu krwi utopić wyzwolenicze dążenia ludu, oddać Polskę na łup hitleryzmu. I znów wszystkie żywe siły kraju łączą swe nadzieje ze zwycięstwem PPS”⁹.

Pierwszy numer „Młodzi idą” zawierał także informacje o stanie organizacji młodzieży PPS w Warszawie¹⁰, wzroście jej liczebności¹¹ oraz o zintensyfikowaniu prac przez organizację łódzką¹² i inne¹³.

⁹ R[afał] P[raga], *Pod czerwonymi sztandarami*, M. I., nr 1 (12), 10 X 1936.

¹⁰ Wynika z nich, że jesienią 1936 r. działało w stolicy 11 kół młodzieży socjalistycznej: Wola, Mokotów, Jerozolima, Powiśle, Praga, Śródmieście, Ochota, Rakowiec, Starówka, Żoliborz-Marymont, Nowe Brudno-Annopol. Do kół werbowano młodzież głównie w wieku do lat 22 (M. I., nr 1 (12), 10 X 1936). Jak się wydaje, cezura wieku powodowana była chęcią utworzenia ogniw młodzieży ściśle podporządkowanych władzom CWM. Pewną rolę odegrać musiały obawy przed możliwością infiltracji elementów starszych wiekiem, bardziej skryzalizowanych ideowo, pocztających pod wpływami młodzieżowych działaczy PPS — S. Dubois i L. Cohna, a nawet pod wpływami komunistycznymi (AMSW KRz K1 — 90, 4 VIII 1936).

¹¹ Jak podaje „Robotnik”, w akademii na zakończenie Tygodnia Młodzieży Robotniczej, zorganizowanej w Warszawie przez Wydział Młodzieży PPS, uczestniczyło około 1200 osób z udziałem przedstawicieli „Wici”, Cukunftu i Legionu Młodych (*Pod sztandarami PPS jest nasze zwycięstwo. Wielka akademii młodzieży socjalistycznej*, „Robotnik”, nr 316, 12 X 1936).

¹² Łódzka organizacja młodzieży PPS aktywnie uczestniczyła w akcji przygotowawczej do wyborów samorządowych 27 IX 1936 r.: „Akcja zbierania podpisów pod rezolucją, domagającą się prawa przyznania głosu młodzieży od 21 roku życia, poruszyła najszerze koła łódzkiej młodzieży robotniczej”. Jak dalej podawało „Młodzi idą”, łodzianie wydali specjalne jednodniówki poświęcone życiu i walce

Od początku 1937 r. rozpoczął się nowy etap działalności CWM PPS. „Młodzi idą” informowało o odprawie aktywu, poświęconej powołaniu nowego, poszerzonego składu władz CWM, która odbyła się na przełomie stycznia i lutego 1937 r., podczas obrad XXIV Kongresu PPS¹⁴. M. in. zobowiązywała ona pismo do współdziałania w polityczno-organizacyjnej działalności CWM.

młodzieży robotniczej (*Młodzież PPS w Łodzi zdała swój egzamin*, M. I., nr 1 (12), 10 X 1936).

Ze sprawozdań komunistycznych wynika, że jednodniówki wydawane były przy udziale młodzieży komunistycznej. Jednodniówki te pod nazwą „Młodzi idą” składały się z 4 kartek o formacie takim samym, jak organ prasowy CWM PPS. Ukazywały się co tydzień bądź nieperiodycznie przez kilka tygodni lub miesięcy. Nie udało się odnaleźć ich egzemplarzy. Naczelnym artykułem pierwszego numeru była deklaracja wyborcza bloku jednolitifrontowego. Jak podaje kierownik łódzkiego obwodowego KZMP w sprawozdaniu z 2 X 1936 r., rozprowadzono około 12 tys. egz. dwu pierwszych numerów. Gazetki były rozprzedawane w ciągu jednego dnia przez kilkuset kolporterów. Ukazanie się pisemka wywołało duże wrażenie. (AZHP KZMP, Korespondencja... sygn. 159/VII, 1936, nr 3; R. P a w ł o w s k a, *O łódzkich KZM-owcach w 1936 r.*, „Pokolenia”, nr 4—5, 1962, s. 127—130.)

¹³ W październikowych obchodach Tygodnia Młodzieży Robotniczej brały udział obok Warszawy ogniwa młodzieży PPS w Bielsku Białej, Bochni, Jaworznie, Pabianicach, Radomiu, Częstochowie, Katowicach, Radomsku, Samborze, Dąbrowie Górniczej, Sosnowcu, Żąbkowicach, Czelandzi, Niemcach, Modrzejowie, Nivce, Ujściu, Piotrkowie Tryb., Mielcu, niejednokrotnie z udziałem serdecznie witanych przedstawicieli „Wici” i Legionu Młodych-Frakcji (*Pod sztandarem PPS idzie młodzież do zwycięstwa*, M. I., nr 2 (13), 25 X 1936).

¹⁴ Odprawę zajął K. Pużak witając 42 delegatów. Przewodniczył S. Garlicki, a sekretarzował Z. Ładkowski, który zdał sprawozdanie z prac Centralnego Wydziału Młodzieży PPS. Twierdził on, że młodzież PPS zorganizowana jest w 25 okręgowych Wydziałach Młodzieży, w 12 powiatowych i 108 komitetach miejscowych. W 12 okręgach praca nie była prowadzona lub była w stadium początkowym.

Przyszły regulamin Wydziału Młodzieży PPS zreferował E. Hryniewicz, który powiedział m. in., że „zadaniem młodzieży PPS jest wychowanie karnych w działaniu, dzielnych, zdolnych do poświęcenia dla partii i socjalizmu ludzi”.

O najbliższych zadaniach młodzieży socjalistycznej mówił S. Garlicki (*Wolność i socjalizm. Idziemy w bój o rząd robotniczo-chłopski*, M. I., nr 2 (18), 20 II 1937).

Podczas obrad wybrano nowe władze CWM. „Funkcje wykonawcze powierzono warszawskim członkom Centralnego Wydziału Młodzieży PPS”. W skład władz CWM weszli: K. Pużak, S. Garlicki, S. Niemyski, Z. Ładkowski, S. Kobrzyński, Antoni Rubinstein, E. Hryniewicz, B. Dratwa — wszyscy z Warszawy, Lucjan Bruś i Niemeczek z Częstochowy, Adolf Ruga z Zagłębia Dąbrowskiego, Aleksander Papier z Krakowa, Henryk Szewczyk i Kazimierz Kołaczyk z Łodzi, Józef Janta ze Śląska, *vacat* dla Warszawy Podmiejskiej, Radomia, Piotrkowa Tryb., Poznańskiego, Borysławia i Pabianic (*Wybory Wydziału*, M. I., nr 2 (18), 20 II 1937).

Zjazd partyjny podjął następującą uchwałę w sprawie młodzieży PPS i jej organu prasowego: „XXIV Kongres stwierdza, że jednym z naczelnych zadań Partii jest wzmożenie zainteresowania młodzieżą ze strony doświadczonych towarzyszy z komitetów miejscowych i dzielnicowych. Musi to znaleźć wyraz w obowiązko-

Następnie na pierwszy plan wybijały się dwie akcje o zasięgu ogólnopolskim, prowadzone przez CWM, w których realizacja poważną pomocą miało służyć „Młodzi idą”. Pierwsza w terminie od 1 do 30 kwietnia, „pod hasłami: pracy i chleba, uruchomienia robót publicznych dla młodocianych bezrobotnych, państwowej pomocy doraźnej dla młodocianych przez cały czas bezrobocia, podwyższenia zasiłków i przedłużenia okresu zasiłkowego, wprowadzenia prawa do zasiłków bez względu na czasokres zatrudnienia przed utratą pracy, skrócenia czasu pracy do 6 godzin łącznie z nauką, ubezpieczenia drobnych warsztatów pracy; przeciw obozom pracy, które niosą tylko niewolę i wyzysk”¹⁵. CWM zalecał połączyć akcję z ogólną walką klasy robotniczej i obchodami 1 Maja oraz prowadzić ją w porozumieniu z młodzieżą wiejską. Jako materiał propagandowy służyć miała broszura pt. *Młodzież pod obuchem bezrocia* oraz specjalne numery „Młodzi idą”. Celem akcji miało być popularyzowanie wśród młodzieży prac partii oraz zwiększenie liczby członków Wydziału Młodzieży, z utrzymaniem dotychczasowych wpływów ideowych i organizacyjnych kierunku reprezentowanego przez CKW PPS¹⁶.

Powyzszej działalności poświęcone były w dużej mierze numery „Młodzi idą” z 10 IV, 1 V (o zwiększonej objętości) i z 23 V 1937 r., w których zamieszczone zostały artykuły o zadaniach CWM oraz przebiegu akcji na terenie kraju¹⁷.

Drugą akcją o dużym znaczeniu, prowadzoną przy pomocy „Młodzi idą”, był ogólnopolski zlot młodzieży PPS, który odbył się 26 IX 1937 r. w Warszawie z udziałem młodzieży PPS, TUR i Czerwonego Harcerstwa z całego kraju. Redakcja pisma poświęciła zlotowi dwa numery: specjalny zlotowy z 19—20 IX 1937 roku o zwiększonej objętości (12 stron)

wym powołaniu Wydziałów Kół Młodzieży PPS przy wszystkich organizacjach partyjnych i zajęcie się kolportażem «Młodzi idą». Tam gdzie nie ma jeszcze warunków do utworzenia Kół Młodzieży, należy niezwłocznie wyznaczyć referentów, których zadaniem będzie powołanie w jak najkrótszym czasie Kół Młodzieży PPS i przeprowadzenie akcji werbunkowej przy pomocy «Młodzi idą». (XXIV Kongres PPS o organizowaniu młodzieży, M. I., nr 2 (18), 20 II 1937.)

¹⁵ AZHP. Okólnik CWM PPS nr 5 z 10 III 1937 r., sygn. 114/XII 1937, poz. 2.

¹⁶ Jw.

¹⁷ Duże zgromadzenia odbyły się w Warszawie: na Ochocie, na Wareckiej, na Woli i w „Ateneum”. 17 IV Wydział Młodzieży PPS zwołał również na terenie Lwowa publiczne zgromadzenie młodzieży socjalistycznej z udziałem przedstawicieli ZNMS i Frajhajtu, poświęcone walce z bezrobociem młodzieży (*Pod sztandarami PPS cała młodzież o lepsze jutro*, M. I., nr 4 (20), 10 IV 1937).

Informacje o Lwowie pochodzą z 5 (21) numeru „Młodzi idą”, który ukazał się z datą 1 V 1937 r. Dlatego też, mimo że redakcja podała jako termin zgromadzenia 17 maj, był to zapewne błąd drukarski, tym bardziej że akcja odbywała się zgodnie z instrukcjami CMW w miesiącu kwietniu.

i nadzwyczajny dodatek zlotowy z 26 IX 1937 r. o objętości dwu stronice i zwiększonym formacie.

Jak podają redaktorzy „Młodzi idą“, 12-stronnicowy numer zlotowy „rozszedł się w tempie naprawdę błyskawicznym. Nakład został doszczętnie wyczerpany w ciągu kilku dni“¹⁸. W obu numerach zabierali głos czołowi działacze PPS: K. Pużak, M. Niedziałkowski, K. Czapiński. Artykuły opublikowali także czołowi działacze CWM: S. Garlicki, Z. Ładkowski, E. Hryniewicz. O zadaniach ZNMS pisał L. Raabe. *Drogi młodej inteligencji* omawiał w artykule pod tym tytułem Kazimierz Namysłowski, jeden z byłych przywódców Legionu Młodych-Fracji, która w kwietniu 1937 r. wstąpiła w szeregi PPS. Zamieszczone zostały także artykuły działaczy „Wici“: T. Wyrzykowskiego i J. Świrskiego. Ten ostatni pisał o współdziałaniu młodych wiciarzy z młodzieżą socjalistyczną.

Z treści artykułów wynika, że władze PPS i CWM zwracały wiele uwagi na konieczność wyzyskania zlotu także w celu pogłębienia więzi pomiędzy młodzieżą socjalistyczną, wiciową i niezorganizowaną.

Następny numer „Młodzi idą“, wydany po zlocie, w dużej mierze poświęcony był ocenie jego przebiegu¹⁹.

¹⁸ M. I., nr 10 (26), 26 IX 1937.

¹⁹ Trudno podać adekwatną liczbę uczestników warszawskiego zlotu, ze względu na istnienie różnych relacji. „Młodzi idą“ dokonało przeglądu notatek prasowych o zlocie. Według zawartych w nich informacji, do których redakcja w zasadzie nie ustosunkowuje się, prasa socjalistyczna podawała liczbę uczestników na 15 000, „Dziennik Poranny” — 12 do 14 tys., „Czas”, który, jak stwierdzają redaktorzy „Młodzi idą”, „na ogół utrzymał swe sprawozdanie w dobrym tonie, zgodnie z rzeczywistością 8000 osób, wreszcie Komisariat Rządu 4800 uczestników, głównie młodzieży. Wydaje się, że w zlocie uczestniczyło do 10 000 osób, co świadczyło o dużym znaczeniu imprezy w owym czasie. Co piszą o zlocie — [K. Dembnicki] M. I., nr 11 (27), 17 X 1937 r.). Za taką cyfrą przemawiałyby dane zawarte w zachowanych sprawozdaniach wojewody; według nich z Łodzi wyjechało na zlot 800 osób, z Piotrkowa — 600 osób oraz mniejsze grupy w granicach 80—30 osób z Pabianic, Radomska, Kalisza, Tarnowa (AZHP woj. Łódzkie. Sprawozd. miesięczne nr 9 za czas 1—30 IX 1937 r., sygn. 271/II — 24). Z terenu województwa kieleckiego (obejmującego także Zagłębie Dąbrowskie) uczestniczyło w zlocie około 3000 młodzieży, jak podaje autor sprawozdania — w dużej mierze młodych członków PPS nie należących do Wydziału Młodzieży (AZHP Woj. Kielecki Sprawozd. mies. nr 9, 1—30 IX 1937, sygn. 267/II — 15). Wreszcie na zlot przybyło 40 osób z Siedlec (AZHP Urząd woj. Lubelskiej. Mies. sprawozd. sytuac. nr 9 (37) 11 X 1937, sygn. 270/IV — 32.) Dane powyższe są niepełne, nie mówią chociażby o ilości uczestników z Warszawy i okolic, którzy z pewnością stanowili gros zlotowiczów. Dlatego uzasadniona wydaje się liczba około 10 tys. uczestników zlotu. Należy wziąć pod uwagę, że termin zlotu był przesuwany, ponieważ Ministerstwo Komunikacji nie

27 IX — po zakończeniu zlotu — odbyło się posiedzenie CMW pod przewodnictwem K. Pużaka, sekretarza generalnego CKW PPS, w obecności T. Arciszewskiego, przewodniczącego CKW PPS. Jak to później ocenił Z. Ładkowski, zlot zakończył pierwszy etap pracy Wydziału Młodzieży PPS²⁰. Na posiedzeniu m. in. omawiana była przez Rafała Pragę akcja prasowa i propaganda „Młodzi idą”²¹.

Rok 1938 rozpoczęty został przez ogólnopolski kurs młodzieży PPS, który odbył się w Warszawie w połowie stycznia. „Młodzi idą” zamieściło fragmenty referatu wygłoszonego przez K. Pużaka. Na kursie omawiane były przez W. Jakubowskiego zagadnienia prasy socjalistycznej, o „Młodzi idą” mówił R. Praga oraz o administrowaniu pisma — L. Górniak²².

Od połowy 1938 r. działalność polityczna i organizacyjna CWM PPS uległa istotnym zmianom²³. „Młodzi idą” obok uczestniczenia w podej-

dało we właściwym czasie odpowiedzi na zapytanie CWM w sprawie zniżek na pociągi.

Przemarsz przez miasto tak licznej kolumny młodzieży ze 151 sztandarami i 248 flagami szturmowymi, liczne imprezy wywołać musiały w Warszawie duże wrażenie. Nie są go w stanie pomniejszyć relacje Komisariatu Rządu, że „Nastrój przychylny do uczestników zlotu. podczas przejścia pochodem był sztucznie wytworzany przez członków i sympatyków PPS, którzy specjalnie delegowani byli w niektóre punkty miasta” (AMSW KRz. Sprawozd. mies. nr 9 za okres od 1 IX do 1 X 1937 r., teczka 10). Zrozumiały wydaje się przychylny nastrój społeczeństwa, nawet jeżeli w pewnym stopniu był on wynikiem agitacji PPS.

²⁰ Z. Ładkowski, *2 lata pracy*, M. I., nr 3 (32), V 1938.

²¹ Brak jest materiałów o przebiegu posiedzenia, jednakże wydaje się, że pewne wnioski o treści narady można wyciągnąć na podstawie sygnalizowanego już powyżej zlotowego numeru „Młodzi idą”. Nadal utrzymany został dotychczasowy polityczny kierunek działania. Co nowego, o czym zresztą świadczyła ilość uczestników zlotu, to rozpoczęcie umasowienia Wydziału Młodzieży PPS. Dotychczas kierownictwo partii obawiało się szybkiego wzrostu liczebności Wydziału na skutek jego słabości organizacyjnej. Obecnie, po pewnym okrzepnięciu, zorganizowaniu podstawowej kadry działaczy, przyjęty został kierunek na umasowienie organizacji (E. Hryniewicz, *Kadrowość i masowość wytycznymi naszej pracy*, M. I., nr 9(25), 19—26 IX 1937).

²² Z[ygmunt] Ł[adkowski], *Ogólnokrajowy kurs młodzieży PPS*, M. I., nr 1 (30), II 1938.

²³ Likwidacja KPP spowodowała, że z pola widzenia ruchu socjalistycznego w Polsce zniknął jako siła zorganizowana główny „konkurent” w ruchu robotniczym. Komuniści w licznych przypadkach zaczęli działać w ruchu socjalistycznym. W jego szeregach koncentrowali się na walce z niebezpieczeństwem agresji hitlerowskiej i totalizacji kraju. W tych sprawach znaleźli wspólny mianownik z PPS. Do takiego zrozumienia swej roli popychały ich wydarzenia międzynarodowe, mocno związane z zagadnieniem niepodległości Polski (J. Zarnowski, *Polityka kierownictwa PPS w przededniu II wojny światowej*, „Przegląd Historyczny”, nr 3, 1961, s. 509).

mowanych przez CWM akcjach: miesiącu młodzieży robotniczej²⁴, akcji wyborów samorządowych²⁵, coraz wyraźniej wskazywało na konieczność przygotowania się młodzieży socjalistycznej do bezpośredniej obrony kraju, nie traciło jednak z pola widzenia interesów ruchu socjalistycznego.

W numerze 7 (45) z lipca 1939 r. E. Hryniewicz pisał: „Wierni pępesowskim tradycjom, spokojnie, bez błagi i reklamy stanęliśmy w pogotowiu. Honor i wolność państwa wziął pod swoją opiekę zahartowany w bojach proletariatu polski i wychowane przez niego pokolenie następców“. I dalej: „Ale nie tylko wyrachowanie klasowe przemawia za kontynuowaniem walki na froncie wewnętrznym. Wymaga tego poczucie odpowiedzialności za losy państwa w nadciągającej burzy wojennej. Nie wolno ani na moment dopuścić, aby w decydującej chwili kierownictwo państwem znalazło się pod jakimkolwiek wpływami sfer, które nigdy nie umiały złożyć mu w ofierze swoich egoistycznych klasowych przywilejów“²⁶.

W pierwszych dniach września ukazał się ostatni numer „Młodzi idą“. Przygotowywany był jak zwykle na Wareckiej przez Rafała Pragę. Artykuł-odezwę *Do młodzieży Warszawy* pisał Stefan Kобрzyński²⁷. Nie wiadomo, czy zachował się jakikolwiek egzemplarz tego numeru.

²⁴ Przeprowadzony przez CWM we wrześniu 1938 Miesiąc Młodzieży Robotniczej przewidywał akcje propagandowe pod hasłami: „socjalizm i PPS w obronie przed reakcją i endectwem, faszyzmem i hitleryzmem, w obronie niepodległości i całości Polski, w imię praw obywatelskich ludności do wpływu na państwo i rząd, o nowe wybory i prawo głosu także dla młodzieży, o oświatę i dostęp młodzieży robotniczej i chłopskiej do wszystkich szkół, o pracę dla bezrobotnej młodzieży i opiekę nad niezamożną i bezrobotną młodzieżą pracującą“ (AZHP PPS WKM Sek. Gen. CWM. Okólnik nr 14 sygn. 114/XIII 1938 r., poz. 1). „Młodzi idą“ relacjonowało o wielotyśięcznych zlotach w całym kraju, związanych z miesiącem młodzieży robotniczej (*Imponujący zlot w Warszawie*, M. I., nr 7 (36), 1938; *10 tysięcy uczestników w Katowicach*, M. I., nr 7 (36), X 1938; *Na zlocie w Łodzi tysiące młodocianych*, M. I., nr 7 (36), X 1938; *Z pieśnią na ustach i wiarą*, M. I., nr 8 (37), XI 1938).

²⁵ W końcu 1938 r. „Młodzi idą“ aktywnie uczestniczyło w akcji wyborów samorządowych. Wzywało członków CWM do udziału w agitacji za listami wyborczymi PPS i Klasowych Związków Zawodowych, wysuwając równocześnie szereg postulatów pod adresem nowo wybieranych władz.

Stefan Kобрzyński w artykule *Młodzi w obliczu wyborów* (M. I., nr 8 (37), XI 1938) precyzował następujące żądania pod adresem nowo wybieranych władz samorządowych: 1. Rozbudowy opieki społecznej; 2. Zatrudnienia młodzieży robotniczej; 3. Budowy mieszkań robotniczych; 4. Budowy szkolnictwa powszechnego, średniego i zawodowego; 5. Oświaty dla młodzieży; 6. Boisk, świetlic, bibliotek we wszystkich dzielnicach robotniczych; 7. Opieki lekarskiej dla młodzieży robotniczej“.

²⁶ E. Hryniewicz, *Jeśli walczyć — to zwycięsko!*, M. I., nr 7 (45), VII 1939.

²⁷ Relacja Stefana Kобрzyńskiego z dnia 7 IV 1962.

Stosunkowo dużo uwagi poświęcała redakcja organizacjom, z którymi pozostawała w przyjaznych kontaktach. Zamieszczała wywiady z działaczami „Wici“: Wincentym Stojkiem²⁸, Jerzym Świrskim²⁹, Janem Duszą³⁰, Stefanem Ignarem³¹. Wskazywali oni na konieczność rozwijania współdziałania młodzieży wiejskiej i robotniczej w walce o demokrację, postęp społeczny i pokój. Na zasadzie wzajemności artykuły działaczy CWM, równoczesnych redaktorów „Młodzi idą“, drukowane były w „Wiciach“.

Współpraca z postępową inteligencją znalazła swój wyraz z opublikowaniu *Deklaracji Ideowej Legionu Młodych-Frakcji*, po wstąpieniu tej organizacji w szeregi PPS³², a następnie w drukowaniu artykułów jednego z byłych czołowych działaczy Legionu Młodych-Frakcji — Kazimierza Namysłowskiego³³. Po przedwczesnej śmierci Zbigniewa Zapasiewicza, byłego przywódcy Legionu Młodych-Frakcji, Zbigniew Mitzner napisał w „Młodzi idą“ nekrolog z wyrazami serdecznej sympatii dla zmarłego i jego działalności³⁴.

Po utworzeniu Sekcji Młodych przy nowo powstałym w październiku 1937 r. Klubie Demokratycznym redakcja pisma wyraziła swoje zadowolenie z jej powstania i deklaracji współpracy z młodzieżą socjalistyczną i chłopską³⁵.

W roku 1939 ukazało się kilka artykułów o jednakowej postawie młodzieży socjalistycznej, wiciowej i demokratycznej w sprawie wojny i obrony niepodległości Polski³⁶.

Stanowisko redakcji „Młodzi idą“ wobec ruchu komunistycznego odzwierciedlało postawę PPS w tej sprawie. I aczkolwiek „Młodzi idą“

²⁸ *Młody robotnik i młody chłop w jednym szeregu. Wywiad z przedstawicielem młodzieży „Wici” ob. Wincentym Stojkiem*, M. I., nr 2 (13), 25 X 1936.

²⁹ J. Świrski, *Wspólny marsz młodzieży chłopskiej i młodzieży robotniczej*, M. I., nr 10 (26), 26 IX 1937.

³⁰ J. Dusza, *Spoleczna postawa młodzieży chłopskiej*, M. I., nr 3 (32), V 1936.

³¹ S. Ignar, *Młodzież chłopska i robotnicza*, M. I., nr 1 (39), I 1939.

³² *Młoda inteligencja pracująca w szeregach PPS. Deklaracja ideowa Legionu Młodych-Frakcji*, M. I., nr 8 (24), 255 VII 1937.

³³ K. Namysłowski, *Drogi młodej inteligencji*, M. I.; nr 10 (26), 26 IX 1937; tenże, *Młodolegionowy taniec św. Wita*, M. I., nr 13 (29), 31 XII 1937.

³⁴ Z. Mitzner, *Umarł Zbigniew Zapasiewicz*, M. I., nr 6 (22), 23 V 1937.

³⁵ *Młodzi demokraci*, M. I., nr 12 (28), XI 1937.

³⁶ a) S. Ignar, *Młodzież chłopska i robotnicza*, M. I., nr 1 (39) I 1939; b) W. Pietrzykowski, *Na wspólnym szlaku*, tamże; c) W. Pietrzykowski, *O zjednoczenie patriotyczne młodzieży demokratycznej*, M. I., nr 4 (42), IV 1939; d) S. Ignar (redaktor „Wici”), *Młodzież chłopska wobec obrony kraju*, M. I., nr 5 (43), V 1939.

w okresie po rozwiązaniu KPP popierało żądania amnestii dla więźniów politycznych³⁷ (w dużej mierze komunistów), to jednak krytycznie oceniało ruch młodzieży komunistycznej.

„Młodzi idą” przychylnie ustosunkowała się do dążeń młodzieży białoruskiej i jej swobodnego rozwoju narodowego³⁸.

Tak w najogólniejszych zarysach prezentował się udział „Młodzi idą” w najważniejszych akcjach politycznych i działalności organizacyjnej CWM PPS. Problematyka powyższa zajmowała na łamach pisma stosunkowo dużo miejsca. W dokonanej analizie wypunktowane zostały jedynie najważniejsze akcje o ogólnopolskim znaczeniu i zasięgu, podejmowane przez całą organizację, oraz najważniejsze problemy polityczne z nimi związane. Kronika organizacyjna pisma zawiera szereg drobnych informacji o codziennej pracy poszczególnych ogniw na terenie całego kraju, których nie sposób omawiać, ponieważ bezpośrednio nie są one związane z rolą „Młodzi idą” w działalności CWM, ale z historią tej organizacji.

Udział „Młodzi idą” w najważniejszych poczynaniach politycznych i organizacyjnych CWM należał do najistotniejszych zadań, jakie mają do spełnienia organy prasowe organizacji, grup czy partii politycznych. W robotniczych, opozycyjnych wobec rządu ugrupowaniach politycznych wielotysięczny nakład pisma był najłatwiejszym sposobem mobilizacyjnym i informacyjnym. Szczególnie dotyczyło to CWM, który zbudowany był przez grupę czołowych działaczy w zasadzie od nowa, bez utartych kontaktów i źródeł informacji, w dodatku miał za zadanie docierać do niedoświadczonej politycznie młodzieży.

Informując i uczestnicząc w organizowaniu najważniejszych akcji prowadzonych przez CWM, pismo spełniało zarazem funkcje ideowo-wychowawcze. Środowisko niedoświadczonej młodzieży, w którym działała organizacja, wymagało informacji o sytuacji politycznej w kraju i na świecie, stworzenia przeciwwagi wobec różnorodnych sposobów i metod propagandy, i nacisku politycznego, stosowanych przez przeciwników ideowych. Analiza sytuacji politycznej w kraju i za granicą zajmowała w piśmie stosunkowo najwięcej miejsca. Traktowana była w ścisłym powiązaniu z położeniem młodzieży, niezależnie od tego, czy dotyczyła spraw międzynarodowych, czy krajowych. Wszystkie wydarzenia, związane z losem społeczeństwa polskiego czy innych narodów, omawiane były w aspekcie roli i zadań młodzieży.

Artykuły o sprawach krajowych podzielić można na kilka działów (patrz załączona tabela). Najwięcej miejsca (74 artykuły na 32 numery

³⁷ *Sprawa amnestii*, M. I., nr 7 (36), V 1938.

³⁸ *Zycie młodzieży białoruskiej. Szlach Moladzi — List do polskiej młodzieży robotniczej*, M. I., nr 4 (15), 28 XI 1936.

„Młodzi idą”) zajmowały artykuły dotyczące walki z faszyzmem i reakcją w Polsce. O sytuacji ekonomicznej młodzieży w Polsce wydrukowano 42 artykuły. Oświaty, kultury i możliwości korzystania zeń młodzieży dotyczyły 42 artykuły.

Na pierwszy plan w publicystyce „Młodzi idą”, dotyczącej zjawisk politycznych w kraju, wysuwała się sprawa walki z bojowymi faszystowskimi organizacjami młodoendeckimi, jawnie propagującymi faszyzm i totalizm, z którymi niejednokrotnie dochodziło do starć wręcz podczas manifestacji, wieców, kolportażu prasy itd. Autorzy artykułów wskazywali na istotę założeń politycznych oenerowców, pokrywanych „patriotycznymi” i „katolickimi” frazesami. Publicyści z „Młodzi idą”, charakteryzując „ideologię” młodych narodowców, równocześnie wskazywali na ich nicość moralną, karierowiczostwo, obskurantyzm, warcholstwo³⁹. Demaskowano oenerowców nie tylko przy pomocy artykułów, ale także zjadliwych satyrycznych wierszy⁴⁰ czy karykatur zna-

³⁹ Zdzisław Sudois [Siudyła] pisał: „Program ONR przedstawia się więc tak: ustrój faszystowski z dyktaturą jednostki, wybujały antysemityzm, możliwości nieograniczonych zysków, wojna imperialistyczna na wschodzie; przymusowa asymilacja, co niesie wojnę domową w kraju”. I dalej: „A to wszystko w imię Boga, «Bóg najwyższym celem człowieka», i religii katolickiej, która ściśle zespoli się z państwem, i wtedy katolickie państwo polskiego narodu poprowadzi przeciw komunizmowi narody środkowej Europy” (Z. Sudois [Siudyła], *W bagnie faszystowskiej „ideologii” rozkłada się młodo-endeckja*, M. I., nr 5 (21), 1 V 1937). Por. też: *Korporancka czapka, kastet i nóż. „Patriotyczne” deklamacje przy kuflu piwa*, M. I., nr 7 (23), VI 1937; *Pielgrzymka na Jasną Górę, czyli dancing, bridż i narodowe awantury*, j. w.; M. I., nr 1 (12), 10 X 1936; *Nożem, pałką i kastetem... List do „narodowych” studentów — W. W.*; *Katolicy czy pałkarze*, M. I., nr 2 (13), 25 X 1936.

⁴⁰ W numerze 6 (22) z 23 V 1937 r. ukazał się np. następujący wierszyk Jura Rawicza pt. *Ballada o endeckim redaktorze*:

Objął redaktorstwo pisma
Niby jaki specjał, przysmak.
Żeby lepiej było łąć,
Zaczął własny palec ssać.
Począł grać szczwanego lisa,
Usiadł, odchrząknął, zaczął pisać:
„Socjal- i żydo-komuna
Zapanowały dziś u nas.
Wywrotowcy i masony
Bolszewikom ślą ukłony.
Wieją miazmaty wschodu
Cebulasty niosąc odór.
W Pipidówku radzi klika,
Jak by zgniebić aryjczyka.
W Misikiszkach żydowina
oszukała chrześcijanina.

nego rysownika Henryka Chmielewskiego (Ch). Wskazywano na poparcie, jakiego „narodowym“ faszystom udzielają najbardziej obskurancie sfery klerykalne ⁴¹.

Równocześnie w miarę pogłębiania się „dekompozycji“ sanacji systematycznie komentowano próby zespalania wszystkich sił prawicowych w środowiskach młodzieży — od różnych grup ONR, poprzez prawicę Legionu Młodych do Związku Młodej Polski, czynione przez OZN ⁴².

„Młodzi idą“ ustosunkowywało się także do najważniejszych spraw dotyczących całego państwa, jakimi np. były wybory samorządowe i wybory do sejmu 1938 r. Zajmowało w tych sprawach identyczne stanowisko z PPS i w tym duchu nakreślało zadania młodzieży socjalistycznej ⁴³.

Analiza położenia młodzieży dotyczyła nie tylko środowisk robotniczych. Szczególnie w ostatnim kwartale 1936 r. (w pierwszym ukazywania się „Młodzi idą“) redakcja żywo interesowała się hufcami junackimi i obozami pracy, obejmującymi przede wszystkim młodzież wsi

W Kozidupkach zaś żydłaki
podпалиły 3 tartaki.
Tales Rapaporta Icka
Zdobi gwiazda bolszewicka.
W synagodze w endobojach
Obrzezano wczoraj goja.
Żydy winne są niezgodzie,
jaka dzisiaj jest w narodzie...
Oto kichnął Moszek Bernus
W myśl Kongresu Kominternu,
Jego żona zaś przeklina,
Używając słów Stalina.
(Cóżby jeszcze? Aha, racja:
Taka mała denuncjacja!)
Czemuż to 1-go Maja
Robotnicza podła zgraja
Prowokuje nas i mani
Czerwonymi sztandarami?...”

*

Więcej igać już nie potrafił,
Bo z wściekłości szlak go trafił,
A po śmierci poszła gadka,
Ze Żydówka jego matka.

⁴¹ A. Siurbis, *A jeżeli prałaci gorszą*, M. I., nr 12 (28), XI 1937.

⁴² a) Pod znakiem nacjonalizmu montuje się sektor młodzieży OZN-u, M. I., nr 4 (20), 10 VI 1937; b) R. Praga, *Drogi przeciwstawne*, M. I., nr 8 (24), 25 VII 1937; c) Z. Siudecki, *OWP—ONR—ZMP. Rodowód polityczny młodego Ozonu*, M. I., nr 8 (24), 25 VII 1937; d) W. Jakubowski, *Młody OZON na postrzępionej fali*, M. I., nr 9 (25), 19—26 IX 1937.

⁴³ „Wybory” i wybory, M. I., nr 7 (36), X 1938.

i małych miasteczek. Krytykowała samą ideę obozów pracy jako próbę ograniczania przez sanację konsekwencji bezrobocia młodzieży, próbę nieudaną, której inicjatorzy chcą równocześnie zbić kapitał polityczny. Redakcja pisma brała w obronę junaków uciekających z obozów pracy, publikowała ich listy, omawiała atmosferę panującą w obozach⁴⁴. „[...] dotychczasowa praktyka obozów — stwierdzał autor jednego z artykułów — wydała rezultaty fatalne. Śmiesznie niskie wynagrodzenie za ciężką pracę, zupki i drelichy, duszna atmosfera przymusowo wtłaczanej ideologii sanacyjnej — to wszystko wywołało zrozumiałe oburzenie junaków”⁴⁵. „Nie służba pracy — pisano w innym artykule — a wielkie roboty publiczne, potężne ożywienie przemysłu i komunikacji są nam gwałtownie potrzebne”⁴⁶.

Sformułowane powyżej postulaty powtarzały się w licznych artykułach, luźnych hasłach, zamieszczanych w poszczególnych numerach pisma, i zawierały niejako program maksimum żądań młodych socjalistów w tej dziedzinie wobec istniejącego ustroju społecznego. Analiza sytuacji młodzieży proletariackiej omawiana była obszernie na tle położenia całej klasy robotniczej i poziomu gospodarczego kraju⁴⁷. Jak kształtować się miała sytuacja ekonomiczna młodzieży w ustroju socjalistycznym — nad tym zagadnieniem redakcja pisma zastanawiała się raczej rzadko, głównie w powiązaniu z omawianiem na bieżąco położenia młodzieży⁴⁸. Wydaje się, że takie ustawienie sprawy wynikało z faktu, iż pismo miało mnóstwo bieżących zadań agitacyjnych, co nie pozostawiało już miejsca i czasu na szerszą i bardziej wnikliwą propagandę.

Kryzys w szkolnictwie⁴⁹ powodował, że na łamach „Młodzi idą” analizowano sprawę powszechności nauczania, dostępu młodzieży do szkół różnych typów i stopni i wysuwano propozycję ogólnego uzdrowienia sytuacji w dziedzinie oświaty. Równocześnie precyzowano specjalne zadania, jakie zdaniem redakcji winna realizować młodzież socjalistyczna.

Generalnej oceny sytuacji dokonał K. Czapiński w nadzwyczajnym dodatku złotowym „Młodzi idą” z września 1937 r. Wskazywał,

⁴⁴ a) *Jak uciekłem z obozu pracy*, M. I., nr 2 (13), 25 X 1936; b) *Co się dzieje w junackich hufcach pracy, list, który nie może minąć bez echa*, M. I., nr 8 (25), 25 VII 1937.

⁴⁵ *Hufce junackie i obozy pracy w Polsce*, M. I., nr 1 (12), 10 X 1936.

⁴⁶ *Młodzież a służba pracy*, M. I., nr 2 (13), 25 X 1936.

⁴⁷ *W otchłani nędzy i głodu marnieją młode siły*, M. I., nr 1 (17), 20 I 1937 r.; *Wyrwać młodzież z otchłani nędzy, głodu i bezrobocia*, M. I., nr 3 (19), 10 II 1937.

⁴⁸ H. Kraheńska, *O właściwe postawienie zagadnienia młodzieży*, M. I., nr 6 (44), VI 1939.

⁴⁹ B. Ługowski, *Szkolnictwo w Polsce 1929—1939 w opinii publicznej*, Warszawa 1961.

że monopol na dobrą szkołę mają klasy posiadające. Dla dzieci robotniczych w miastach dostępne są siedmioklasówki, na wsi przeważają jedno- i dwuklasówki. Czapiński domagał się powszechności oświaty, ponieważ milion dzieci pozostaje poza szkołą. Żądał zmiany struktury szkół na wsi, gdzie jednoklasówki stanowią 49% szkół i skupiają do 160 dzieci każda, co stwarza z nauki fikcję. Dowodził, że młodzież nie wywodząca się z klas posiadających nie ma w zasadzie dostępu do szkół średnich i wyższych. Równocześnie wysuwał postulaty dotyczące charakteru szkoły: winna być ona niezależna, wolna od wpływów klerykalnych i faszystowskich. W ostatniej części artykułu formułował postulaty rozwoju organizacji oświaty pozaszkolnej i pomocy dla niej, a także utworzenia szkół dla mniejszości narodowych⁵⁰.

Kilka artykułów poświęconych było ocenie sytuacji młodzieży uczącej się⁵¹. Stosunkowo wiele miejsca, prawdopodobnie również ze względu na bliską współpracę sekcji akademickiej PPS z CWM oraz współpracę studentów socjalistów z „Młodzi idą“, poświęcono warunkom młodzieży studiującej na wyższych uczelniach, możliwości dostępu do uniwersytetów i politechnik dzieciom gorzej sytuowanych rodziców⁵². Kwestie powyższe omawiano w związku z sytuacją polityczną w środowiskach akademickich⁵³. Czołowy działacz ZNMS, Leszek Raabe, w artykule pt. *Hańba zakratowanej uczelni* pisał: „Nikt nie interesuje się losem zatrzymanych przez wysokie bariery opłat za naukę gromad młodzieży z klasy pracującej, nikt nie interesuje się, jak żyje ten spośród tych gromad, który szczęśliwie na uczelnię się dostał, zarabia grosze i śpi w norze, bo Dom Akademicki już miejsc nie ma. Wszędzie, na każdym odcinku życia studenckiego siedzi okrakiem bezczelny, faszystowski pacholek polski z ONR i Str[onnictwa] Nar[odowego] czy żydowski faszysta spod znaku Żabotyńskiego. Stosuje metody takie same, czy jest obrzezany, czy nie — podłej, podstępnej walki, graniczącej z pospolitym szpiclóstwem — przeciw każdemu ruchowi, każdemu objawowi niezadowolenia niezamożnych studentów każdej walce o byt i wolność myśli“⁵⁴.

⁵⁰ K. Czapiński, *Do walki o szkołę! O oświatę dla wszystkich*, M. I., nr 10 (26), 26 IX 1937.

⁵¹ a) *I to się nazywa oświata*, M. I., nr 3 (14), 15 XI 1936; b) *Niewola zdolnego stypendysty*, M. I., nr 4 (15), 28 XI 1936; c) *Nauka czy monopol burżuazji*, M. I., nr 2 (17), 20 II 1937.

⁵² *Na szkoły wyższe monopol mają bogaci*, M. I., nr 4 (15), 28 XI 1936.

⁵³ *Rozwiązanie akademickich stowarzyszeń młodzieży. Co się za tym kryje?*, M. I., nr 5 (21), 1 V 1937; J[erzy] R[a w i c z], *Wyższe uczelnie pod ostrzałem reakcji*, M. I., nr 11 (27), 17 IX 1937.

⁵⁴ M. I., nr 9 (25), 19—26 IX 1937.

Nieco miejsca poświęcono w piśmie rozważaniom na temat kultury⁵⁵. Zamieszczano wiersze i fragmenty utworów literackich poetów i pisarzy proletariackich: A. Struga, E. Szymańskiego, M. Gorkiego, debiuty młodych, rozpoczynających dopiero twórczość literacką działaczy robotniczych: Konstantego Anzelma, Jerzego Rawicza, Elżbiety Szemplińskiej, Ignacego Robba, Włodzimierza Lenckiego, oraz niewielkie artykuły popularnonaukowe, jak np. Henryka Kory [Dembińskiego] *Metresy i rewolucja* (fragment większej pracy o Fryderyku Schillerze)⁵⁶ czy *Inter arma* S. R. Dobrowolskiego⁵⁷.

Szczególnie w 1939 r. zwiększa się ilość publikowanych utworów literackich i reportaży.

Dość systematycznie publikowane były artykuły Roberta Fröhlich'a o potrzebie i metodach samokształcenia. Autor wskazywał w nich na konieczność samokształcenia w środowiskach młodych socjalistów, przede wszystkim dlatego, aby rozumieli zjawiska otaczającego świata, umieli wyrobić sobie własny pogląd na świat i mogli w przyszłości aktywnie uczestniczyć w socjalistycznej przebudowie kraju⁵⁸.

Sprawom samokształceniowym i światopoglądowym poświęcone były głosy czytelników, zamieszczone w rubrykach „Czytelnicy mają głos” i „Z wolnej trybuny”. Ich autorzy wypowiadali się przeciwko obowiązkowi nauki religii i praktyk religijnych w szkołach⁵⁹, za umożliwieniem młodzieży szkolnej działalności politycznej⁶⁰, poruszali sprawy konieczności i metod przeprowadzania uświadczenia seksualnego młodzieży⁶¹ i inne. Redakcja zamieszczała zestawy powieści, które jej zdaniem winni znać czytelnicy pisma⁶². Publikowała recenzje ważnych dla ruchu socjalistycznego książek⁶³.

⁵⁵ W mrokach średniowiecza chcą pogrążyć kulturę, M. I., nr 4 (15), 28 XI 1936; K. Hermanówna, W obronie kultury, M. I., nr 5 (43), V 1939.

⁵⁶ M. I., nr 5 (43), V 1939.

⁵⁷ Tamże.

⁵⁸ R. Fröhlich, Zdobywajmy wiedzę, M. I., nr 2 (13), 25 X 1936; tenże, Uczyć się czy nie, M. I., nr 6 (35), IX 1938; tenże, Miej ambicję, M. I., nr 5 (43), V 1939.

⁵⁹ Z. Walicki, Sprawa nauki religii w szkołach. Artykuł dyskusyjny, M. I., nr 2 (18), 20 II 1937.

⁶⁰ E. I., Polityka „apolitycznej” szkoły, M. I., nr 4 (20), 10 IV 1937.

⁶¹ Zygm. W., O moralności seksualnej młodzieży, M. I., nr 7 (23), VI 1937.

⁶² Np. w numerz 2 (18) z 10 II 1937 r. w rubryce „Czytamy dobre powieści” zalecono następujące pozycje: Ignazio Silone — *Fonta Mara*. Jan Wiktor — *Orka na ugorze*, T. A. Ossendowski — *Polesie*. W tej samej rubryce w numerze 3 (19) z 10 III 1937 r. polecono Władysława Orkana — *Drzewiej*, Wandy Wasilewskiej — *Ojczyznę*, Andrews'a — *Na krańcach ziemi*.

⁶³ H. Kora [Dembiński], *Pamiętniki chłopskiego bohaterstwa* (Refleksje w związku z książką *Młode pokolenie chłopów*), M. I., nr 4 (42), IV 1939.

O tradycjach, do których nawiązywał ruch młodzieży socjalistycznej, informowała rubryka „Wielcy ludzie i wielkie wydarzenia“, w której omawiane były sylwetki takich działaczy, jak I. Daszyński, S. Worcell, a także zamieszczane publikacje historyczne o Szymonie Konarskim, Jakubie Jasińskim, lewicy powstania styczniowego, Rządzie Ludowym Daszyńskiego i inne⁶⁴. W sumie problematyce tej poświęcono 31 artykułów.

Opublikowano 68 artykułów dotyczących sytuacji międzynarodowej ze szczególnym uwzględnieniem położenia młodzieży. W tym 41 artykułów bezpośrednio traktujących o walce młodzieży z faszyzmem. Pozostałe informowały o tym, jak żyje i działa młodzież socjalistyczna w krajach skandynawskich, w Czechosłowacji, Holandii⁶⁵, a także w ZSRR.

Najczęściej omawiano rozwój wydarzeń w Hiszpanii, solidaryzując się z siłami republikańskimi, walczącymi z faszystami Franco, wspieranymi przez Włochy i Niemcy⁶⁶. Tym dwu ostatnim „klasycznym“ krajom faszyzmu również poświęcano wiele uwagi. Wskazywano na poparcie udzielane przez kler Mussoliniemu⁶⁷ i tłumienie wszelkiej myśli samodzielnej w środowiskach młodzieży włoskiej⁶⁸. Napiętnowano ter-

⁶⁴ a) Ignacy Daszyński, M. I., nr 2 (13), 25 X 1936, b) *Rząd ludowy w Polsce 7 XI 1918—15 I 1919*, M. I., nr 3 (14), 15 XI 1936; c) *Henryk Baron symbol młodzieżowego entuzjazmu i bohaterskiej odwagi (z PPS w pracy i w boju J. Krzesławskiego)*, M. I., nr 5(16), 27 XII 1936; d) *Nat., Z walki młodych o wolność i socjalizm*, tamże; e) *Jakub Jasiński, bohater powstania kościuszkowskiego*, tamże; f) *M. B., Stanisław Worcell*, M. I., nr 4 (20), 10 IV 1937; g) *Antoni Buczen, Życie i walka Narcyza Jankowskiego*, M. I., nr 1 (30), II 1938; h) *Ignacy Robb, Oby obcy nie włązili w polskie sprawy*, M. I., nr 4 (42), IV 1939.

⁶⁵ a) *Młodzież szwedzka pod czerwonymi sztandarami socjalizmu*, M. I., nr 5 (16), 27 XII 1936; b) *Zdusić zmorę faszyzmu. Jak pracuje i walczy młodzież socjalistyczna za granicą*, M. I., nr 2 (18), 20 II 1937; c) *Oddvar Aas, Walka robotników i chłopów w Norwegii*, M. I., nr 7(45), VII 1939.

⁶⁶ a) *Martens, Pięść przeciwko czołgom. Młodzież hiszpańska w walce z faszyzmem*, M. I., nr 2 (13), 25 X 1936; b) *W Hiszpanii wciąż leje się krew*, M. I., nr 3 (14), 15 XI 1936; c) *Marek W., Młodzież włoska pod butem faszyzmu. Cień Watykanu*, M. I., nr 5 (16), 27 XII 1936; d) *Pod pięknym niebem Hiszpanii walczy młodzież z najazdem faszystowskim*, M. I., nr 4 (20), 10 IV 1937; e) *Cześć bohaterom! Młodzież Madrytu do młodych całego świata*, M. I., nr 5 (21), 1 V 1937; f) *Pod znakiem walczącej Hiszpanii. Doniosłe uchwały egzekutywy socjalistycznej międzynarodówki młodzieży*, M. I., nr 6 (22), 23 V 1937; g) *Bol. D. Chiny i Hiszpania. Młodzi walczą z faszystowskim najazdem*, M. I., nr 11 (27), 17 IX 1937; h) *A. S., Druga inkwizycja na gruzach Hiszpanii*, M. I., nr 8 (46), VIII 1939.

⁶⁷ Szczególnie oburzenie redakcji wywołał fakt przemówienia wygłoszonego przez Duce 1 XI 1936 na placu Katedralnym w Mediolanie pod transparentem z napisem: „Niechaj Chrystus Król da długie wieki zwycięskiej Italii i jej wodzowi, aby cywilizacja świata mogła z Rzymu chrześcijańskiego czerpać wieczne

ror stosowany przez hitlerowców wobec wszelkich prób opozycji, masową militaryzację przede wszystkim młodzieży oraz przygotowania do nowej wojny światowej⁶⁹. Solidaryzowano się z Chinami walczącymi z Japonią⁷⁰.

W momencie coraz bardziej bezpośredniego zagrożenia Polski ze strony Niemiec hitlerowskich zamieszczano artykuły o konieczności zespolenia całego społeczeństwa i aktywnego udziału młodych socjalistów w obronie niepodległości⁷¹. Nie pozbawione one były złudzeń, podtrzymywanych przez obóz rządzący, co do możliwości postawienia przez Polskę tamy militaryzmowi niemieckiemu⁷².

Publikowano także artykuły dotyczące ZSRR. W jednym z nich autor omawiał pozytywy i negatywy życia młodzieży radzieckiej. Podkreślał, że szkolnictwo, sport, teatr, kino, rozrywki są dostępne dla całej młodzieży i postawione na wysokim poziomie. Gorzej jest z warunkami

światło”, wywieszonym na frontonie katedry. „Niedawno — pisał autor artykułu — arcybiskupi błogosławili okręty wojenne i tanki włoskie jadące na podbój pierwotnej, ale w większości swej chrześcijańskiej Abisynii. Teraz cały swój wpływ rzucają na szalę, by zachować łaski zwycięskiego dyktatora: świętości religijne — «wieczne światło Rzymu chrześcijańskiego» — mają dla nich najlepsze oparcie w «zwycięskiej Italii i jej wodzu». Krzyż chrześcijański ma wznosić się i ogarnąć duszę w cieniu zwycięskiego włoskiego miecza!

Tak rozumieją biskupi i prałaci istotę katolicyzmu. Dla takiego chrześcijaństwa — zawsze w służbie możliwych tego świata — żądają władztwa dusz w całym współczesnym świecie, a szczególnie w krajach katolickich, jak Włochy czy Hiszpania, Austria, Polska” (*W cieniu Krzyża głosi Mussolini hasta mordu i zniszczenia*, M. I., nr 3 (24), 15 XI 1936).

⁶⁸ Marek W., *Młode Włochy pod butem faszystów. Cień Watykanu*, M. I., nr 5(16), 27 XII 1936.

⁶⁹ Marek W., *Baldur von Schirach führer młodzieży hitlerowskiej*, M. I., nr 4(15), 28 XI 1936; b) *Młodość zakuta w brunatne kajdany*, M. I., nr 5(16), 27 XII 1936; c) *Młodość socjalistyczna walczy wszędzie o wolność, W podziemiach hitlerów*, M. I., nr 5(21), 1 V 1937; d) Marek Winter, *Niegdyś najwierniejszy, dziś hitlerowski*, M. I., nr 8(46), VIII 1939.

⁷⁰ a) *Młode Chiny walczą o wolność*, M. I., nr 6(22), 23 V 1937; b) *Chiny, kraj cierpienia*, M. I., nr 1(39), I 1939; c) *Chiny walczą będą do ostatniej kropli krwi*, M. I., nr 8(46), VIII 1939.

⁷¹ W artykule pt. *Nie piramidy, lecz szklane domy* Edward Hryniewicz pisał m. in.: „Wiemy, że nie bronimy państwa doskonałego. Ale wierzymy, że bronimy państwa swojego. Tego mianowicie, które obronione naszym ramieniem dźwigniemy dalszym trudem ku doskonałości na miarę naszych pojęć”, M. I., nr 5(43), V 1939.

⁷² W. Pietrzykowski, *Wojna wolności z niewolą będzie ostatnią wojną*, M. I., nr 6(44), VI 1939.

mieszkaniowymi i z warunkami utrzymania. Autor krytykował zły, jego zdaniem, stan w dziedzinie wolności politycznych i obywatelskich. Wierzył jednak, że „wolność obywatelska i polityczna i prosta wolność ludzka: myślenia, mówienia i swobodnego poruszania się — upomną się o swoje prawa”⁷³. W innym artykule ostro krytykowany był system rządzenia w ZSRR⁷⁴.

Trudno precyzyjnie określić ilość artykułów o problematyce sportowej, ponieważ w poszczególnych numerach znajdowały się bądź to pojedyncze artykuły, bądź artykuły i szereg wzmianek zajmujących niekiedy kilka stron (patrz załączona tabela) o działalności klubów robotniczych. Informacje zamieszczane były nierównomiernie. Przeważnie w rubryce pt. „Dział sportowy redagowany przez ZRSS” (Związek Robotniczych Stowarzyszeń Sportowych). Najwięcej miejsca poświęcono problematyce sportowej w roku 1936 i w pierwszej połowie 1937.

Sprawy sportu robotniczego zajmowały wiele miejsca w pracy CWM PPS i na łamach „Młodzi idą”.

Zasady działania sportu robotniczego zostały przedstawione w 1(12) numerze „Młodzi idą” z 10 X 1936 r. przez W[ładysława] P[ietrzykowskiego] w artykule pt. *Wszędzie przeciw staremu światu. Olimpiadom burżuazyjnym przeciwstawiamy olimpiadę robotniczą*. Autor pisał w nim: „w przeciwstawieniu do olimpiad sportu mieszczańskiego, hołdujących zasadom rekordomanii, szaleńczego wysiłku, nadludzkich wyczynów sportowych i... najordynarniejszego geszefciarstwa (patrz ostatnia olimpiada hitlerowska w Berlinie), olimpiady robotnicze propagują czyste i zdrowe zasady sportu jako wychowania fizycznego. Nie rekordy, ale masowość, nie indywidualne wyczyny, ale zespołowość, nie naciągana reklama, ale systematyczna propaganda łączy setki tysięcy młodzieży sportowej z ideą, którą propaguje sport robotniczy: jako jego wyraz — olimpiady robotnicze”. W innych artykułach rozwijano powyższe tezy i polemizowano z założeniami sportu burżuazyjnego oraz napaściami reakcyjnych ugrupowań politycznych na sport robotniczy⁷⁵. Działalność sportową klubów robotniczych starano się związać z politycznymi zadaniami ruchu socjalistycznego⁷⁶. Ostro protestowano prze-

⁷³ *Blaski i cienie życia młodzieży w ZSRR. Niech przemówi nieklamana rzeczywistość*, M. I., 1(17), 20 I 1937.

⁷⁴ *Rosja w kleszczach dyktatury*, M. I., nr 7(23), VI 1937.

⁷⁵ *Kto i dlaczego jest wrogiem Sportu Robotniczego. Przygwaźdżamy klerofaszystowską kampanię oszczerstw i łgarstw*, M. I., nr 5(21), 1 V 1937.

⁷⁶ J. Mulałak, *Powiedzmy sobie szczerze... O sporcie i młodzieży*, M. I., 1(30), II 1938.

ciwko zamachom hitlerowskim na sport robotniczy w Gdańsku. Wskazywano, że jest to sprawa prestiżowa dla Państwa Polskiego, domagano się interwencji czynników rządowych⁷⁷.

Tak w najogólniejszych zarysach przedstawia się zawartość tematyczna „Młodzi idą”. Na charakter ideowy pisma niewątpliwie wpływ wywierał ścisły związek jego i CWM PPS z partią. Stałe konfiskaty każdego numeru pisma, czasami kilkakrotne, rzutować musiały na jego oblicze, niejednokrotnie utrudniały redakcji sprecyzowanie własnego stanowiska w szeregu spraw. Dość powiedzieć, że Z. Ładkowski, redaktor odpowiedzialny i sekretarz redakcji, podczas dwuletniego pełnienia swej funkcji miał 6 procesów sądowych o „Młodzi idą”⁷⁸. Sytuacja redakcji była tym trudniejsza, że w drugiej połowie lat trzydziestych nie wolno było kolportować pisma z białymi plamami w miejsce artykułów zakwestionowanych przez cenzurę⁷⁹. Jedynie dwa numery „Młodzi idą” 13(29) z 31 XII 1937 r. i 4(33) z VI 1938 r. ukazały się z niewielkimi białymi plamami.

Z redakcją pisma obok działaczy młodzieży socjalistycznej, obok wymienionych już „wiciarzy” i działaczy młodzieży demokratycznej współpracowali komuniści i sympatycy komunizmu, tacy jak Wiktor Grosz, Ignacy Robb (Narbutt), Henryk Dembiński, Maria Żeromska i inni.

„Młodzi idą” starało się utrzymywać ścisłą więź ze swymi czytelnikami. Zamieszczało listy do redakcji i odpowiedzi⁸⁰. Zwracało się do czytelników o korespondencje i jednanie prenumeratorów⁸¹. Utrzymywało także comiesięczne kontakty z autorami artykułów. Raz udało się zebrać w Warszawie, mimo dużych trudności natury finansowej, około 50 korespondentów z całej Polski⁸². Redakcja drukowała artykuły i wiersze czytelników⁸³.

⁷⁷ a) *Hitlerowcy gdańscy wyciągają łapę po polski sport robotniczy*, M. I., nr 2(13), 15 X 1936; b) *ROT, Zerwać pętlę hitlerowską zaciskającą się dokoła sportu polskiego w Gdańsku*, M. I., nr 7(23), VI 1937; c) *Rot. Hitlerowscy gdańscy chcą zniszczyć sport polski*, M. I., nr 11(27), 17 X 1937.

⁷⁸ Relacja Z. Ładkowskiego z dnia 6 IV 1962.

⁷⁹ Relacja Zbigniewa Mitznera z 16 IV 1962.

⁸⁰ Np. w numerze 2(13) z 25 X 1936 r. znajdujemy odpowiedź redakcji dwu czytelnikom, w numerze 1(10) z 20 I 1937 — 6 odpowiedzi na listy do redakcji, w numerze 6(44) z czerwca 1939 — 15 odpowiedzi redakcji.

⁸¹ *Do wszystkich przyjaciół „Młodzi idą”*, M. I., nr 6(23), 23 V 1937.

⁸² Relacja Z. Ładkowskiego z dnia 6 IV 1962.

⁸³ Np. w numerze 6(44) z czerwca 1939 r. w odpowiedziach redakcji zapowiedziano druk wiersza Jana Buchwalda, który opublikowano w numerze 8(46) z sierpnia 1939.

Kolporterzy „Młodzi idą“ spotykali się z represjami władz państwowych⁸⁴, a redaktorzy także z atakami reakcji⁸⁵.

Pismo finansowane było z funduszy wydawniczych PPS. Wszelkie dochody z kolportażu (10 groszy za numer) przekazywane były do Spółdzielni Nakładowo-Wydawniczej „Robotnik“. Artykuły drukowane były w zasadzie bezpłatnie. Jedynie autorzy zawodowo parający się dziennikarstwem otrzymywali niewielkie, kilkuzłotowe sumy z zespołu czasopism⁸⁶.

Istnieją duże trudności z ustaleniem wysokości nakładu pisma. Prawdopodobnie nie była ona stała i w najlepszym przypadku kształtowała się poniżej 10 tysięcy egzemplarzy⁸⁷. Jak informują jego redaktorzy, jedynie nakład numerów pisma wydawanych z okazji różnych imprez młodzieży socjalistycznej dochodził do 25—35 tysięcy egzemplarzy. Trudno jest także ustalić, jakie ilości egzemplarzy docierały do poszczególnych ośrodków. Z. Ładkowski podaje, że około 60% nakładu rozchodziło się w Warszawie. Następnie w kolejności najwięcej kolportował Kraków, Zagłębie Dąbrowskie, Śląsk, Gdynia, Łódź, Kalisz, Częstochowa, województwo białostockie, Wilno⁸⁸. W piśmie znajdują się dwie informacje o kolportażu „Młodzi idą“, obie z 1939 roku. Z informacji dotyczącej Krakowa wynika, że organizacja młodzieży PPS licząca około 350 członków kolportuje miesięcznie 1000 egz. pisma⁸⁹. Korespondent ze Lwowa podaje możliwość sprzedaży pisma w kolportażu ulicznym na 500 egz. miesięcznie⁹⁰. W Warszawie kolportaż odbywał się przez przewodniczących kół młodzieży PPS, którzy raz w tygodniu przybywali na odprawę do Warszawskiego Wydziału Młodzieży PPS, skąd zabierali egzemplarze pisma do rozprzedaży. Rozprzedażą „Młodzi idą“ zajmowało się także kilku zawodowych gacziarzy, tzw. „majdaniarzy“, sprzedających prasę socjalistyczną⁹¹.

⁸⁴ *Aresztowania*, M. I., nr 12(28), XI 1937.

⁸⁵ Redakcja m. in. odpowiedziała na napaść na pismo ze strony 30 członków Narodowej Organizacji Gimnazjalnej ze Lwowa (*Odpowiedź redakcji*, M. I., nr 6(44), VI 1939).

⁸⁶ Relacja Z. Ładkowskiego z dnia 6 IV 1962.

⁸⁷ Z. Ładkowski podaje cyfrę 10 tysięcy egzemplarzy, Zbigniew Mitzner — kilkanaście tysięcy.

⁸⁸ Relacja z dnia 6 IV 1962.

⁸⁹ *Moja praca w terenie wygląda tak...*, M. I., nr 5(43), V 1939.

⁹⁰ *Młodzież PPS w pracy i w walce. Kronika organizacyjna*, M. I., nr 7(45), VII 1939.

⁹¹ Relacja Stefana Kобрzyńskiego z 8 IV 1962.

Interesujące dane o czytelnictwie „Młodzi idą” zawiera ankieta przeprowadzona przez redakcję pisma w połowie 1939 r.⁹² Uczestnicy ankiety zgłosili 1000 kandydatów na nowych czytelników, którym redakcja pisma wysłała numer z omówieniem wyżej wymienionej ankiety jako okazowy.

Ankieta zawierała pytania na temat pisma i danych wypełniającego ankietę. Wpłynęło 332 odpowiedzi od 81 dziewcząt i 251 chłopców. Pierwszy nasuwający się wniosek: dziewczęta stanowiły 1/4 czytelników „Młodzi idą”. Odpowiedzi napłynęły z 52 miejscowości. Najwięcej z Łodzi — 106, następnie z Warszawy — 44, ze Lwowa — 43, ze Zduńskiej Woli — 24, Krakowa — 23, Tarnowa — 17, Poznania — 14, Zamościa — 8, Radomska — 3; z Siennicy, Różanego, Brześcia Kujawskiego, Radomia, Ustronia, Kalisza, Rzędzina, Antopola, Białej Krakowskiej, Wasylowa pow. Tomaszów, Szopienic — po 2 oraz Żołudka, Ochli, Susszowa, Kiwert, Bałtryk pow. wołkowyskiego, Żuklina pow. przeworskiego, Skoła, Monastyra pow. Braśław, Góry pow. puławski, Chmielowa pow. Oborniki, Różyny pow. Kowel, Widawy, Skrzynowa pow. Tarnów, Kałusza, Pabianic, Żyrardowa, Mińska Mazowieckiego, Bolesławia pow. olkuski, Przeworska, Częstochowy, Chmielowa, Grodna, Rudy Pabianickiej, Krukowic, Bestwinki koło Białej Krak., Włocławka, Błonia, Olbrachcic pow. Radomsko, Hołów pow. Kowel, Stryjówki pow. Grodno i Lublina — po 1. Redaktor opracowujący ankietę uzalał się, że „szczególnie przykrym jest milczenie młodzieży dużych ośrodków przemysłowych, które w ostatnich wyborach samorządowych wykazały się ugruntowanymi wpływami socjalistycznymi. Piotrków, Radom, okręg częstochowski, dziesiątki innych miast i miasteczek z Czerwonym Zagłębiem Dąbrowskim na czele — to czarne plamy w naszej akcji prasowej młodzieży”⁹³. Równocześnie ankieter podkreślił, że wyniki ankiety nie świadczą o powadze wpływów politycznych Wydziału Młodzieży PPS w danym terenie, ale o pracy kierownictwa miejscowej organizacji.

Najwięcej ankiet, bo 274, wpłynęło od młodzieży w wieku 16—21 lat, 9 poniżej lat 16, 44 — od młodzieży w wieku 22—25 lat i 20 powyżej lat 25 (9 osób nie podało wieku). Ankieter, chyba słusznie tłumaczył spadek czytelnictwa w wieku 22—25 lat służbą wojskową, wskazując na lekki wzrost czytelnictwa wśród młodzieży 24-letniej.

Zasadniczy więc trzon czytelników „Młodzi idą” stanowiła młodzież w wieku 16—21 lat. Wydaje się, że dane powyższe odnosiły się także do struktury wieku członków Wydziału Młodzieży PPS. Tym bardziej, że

⁹² W[ładysław] P[ietrzykowski], *Ankieta czytelników „Młodzi idą”*, M. I, nr 6(44) VI 1939.

⁹³ Tamże.

dominowała tendencja wstępowania członków Wydziału Młodzieży PPS do partii po ukończeniu 21 lat. Jeżeli chodzi o zawód, to przeważała młodzież proletariacka: 138 osób podawało brak kwalifikacji zawodowych, 73 osoby stwierdziły, że są robotnikami, 65 — różnie (przy rodzinie, bez zawodu). Pozostałych 193, a więc większość podawała wykonywany zawód: włókniarza, ślusarza, murarza, metalowca, hutnika i inne. 19 spośród nich stwierdziło, że są uczniami, 13 — że są urzędnikami, 5 studentami, 9 zatrudnionymi w handlu, 13 chłopami.

Spośród ogólnej liczby 332 miejsce zatrudnienia podały 133 osoby, a 24 stwierdziły, że się uczą. Spośród 202 pozostałych — 51 osób informowało, że jest bez zajęcia. Reszta wypełniła rubrykę kreską.

158 osób podało, że ukończyło szkołę powszechną, 83 — że nie ukończyło szkoły powszechnej, 18 — oprócz powszechnej zawodową, 2 — że są samoukami, 28 — z nie ukończoną szkołą średnią, 32 — z maturą gimnazjalną, 1 — z wyższym wykształceniem.

241 osób stwierdziło swą przynależność do Wydziału Młodzieży PPS, 41 — nie należało do żadnych organizacji, pozostali — do związków zawodowych (21), „Wici“ (9), „Siewu“ (2), Czerwonego Harcerstwa (7), TUR (6) i innych.

Próbując wyciągnąć wnioski ogólne odnoszące się do struktury zawodowej ankietowanych, przyjąć należy szereg poprawek. Fakt pochodzenia z Łodzi blisko $\frac{1}{3}$ ankiet (a za to niewielka ich ilość z Zagłębia Dąbrowskiego) wpływać musiał istotnie na wnioski o strukturze zawodowej ankietowanych. Domyślać się należy, że odpowiedzieli na ankietę posiadający „większe“ wykształcenie, co stawia pod znakiem zapytania wnioski, które próbowano by wyciągnąć odnośnie do przeciętnego poziomu wykształcenia czytelników „Młodzi idą“.

Wydaje się, że ankietę odnosi się raczej do czytelników — aktywu Wydziału Młodzieży PPS. Do wszystkich czytelników pisma odnieść można wnioski o strukturze wieku, płci oraz przynależności społecznej.

Lektura „Młodzi idą“ nasuwa szereg wniosków. Czasopismo miało za zadanie dotarcie przede wszystkim do możliwie szerokich kręgów młodzieży robotniczej i skupianie jej wokół Centralnego Wydziału Młodzieży PPS. Wychodziło w ostatnich latach dwudziestolecia międzywojennego, w okresie chyba jednym z bardziej skomplikowanych i obfitych w wydarzenia zarówno w kraju, jak i za jego granicami. W miarę skromnych środków finansowych, mimo trudności i represji, systematycznie informowało w stosunkowo przystępnej formie o tych wydarzeniach młodzież robotniczą i wciągało ją do czynnej działalności politycznej. Po rozwiązaniu KPP i likwidacji jej czasopism było, obok studenckiej, a zatem docierającej do stosunkowo ograniczonego kręgu

czytelników i rzadko ukazującej się „Walki Młodych“ (akademicki dodatek „Robotnika“), najbardziej lewicowym czasopiśmie adresowanym do młodych robotników. Podawało młodzieży rzetelne informacje, rozumiejąc jej bolączki i potrzeby, starało się nawiązać możliwie najbliższy kontakt z czytelnikami, wychować ich w duchu umiłowania socjalizmu i ukształtować racjonalistyczny, naukowy, samodzielny pogląd na świat.

Skromny liczebnie zespół redakcyjny wykazywał w tej dziedzinie wiele wysiłku. Wydaje się, że mimo pierwotnych zamierzeń CKW PPS — inicjatora utworzenia pisma, aby ściślej je powiązać z władzami partii i realizowaniem jej politycznych celów, redakcja „Młodzi idą“ w wielu sprawach wykazała wiele samodzielności i inicjatywy. Umiała przyciągnąć do współpracy różnych działaczy lewicy społecznej: ludowców, postępowych inteligentów, a także komunistów. Zdobyła zaufanie i współpracę czytelników. Spełniała funkcję naczelnego organu nie tylko CWM, ale również reprezentowała interesy większości postępowej młodzieży polskiej.

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
17 X	11(27)	3	2 (2 str.)	—	4	1	1	—	—	—	1	1	—	—	3	1	8	
listopad	12(28)	4	2	—	7	2	1	2	—	1	—	—	1	—	3	1	12	
31 XII	13(29)	1	1 (1 str.)	—	4	2	1	1	—	1	—	—	—	—	—	4	12	
1938 luty	1(30)	1	1 (1 str.)	1	1	2	1	—	—	1	3	1	1	—	2	5	12	
maj	3(32)	3	1 (1 str.)	1	2	3	2	1	—	—	2	—	—	2	3	4	16	
czerwiec	4(33)	1	1	—	2	1	1	—	—	2	2	2	—	—	1	4	8	
sierpień	5(34)	2	3	—	4	—	2	—	—	—	1	1	1	1	1	2	8	
wrzesień	6(35)	12	1 (1 str.)	—	—	—	3	1	—	1	1	—	2	1	13	4	16	
październik	7(36)	2	(7 str.)	—	2	1	1	1	—	—	—	—	—	1	—	6	12	
listopad	8(37)	1	3	—	3	2	2	1	—	6	2	2	—	—	—	4	12	
grudzień	9(38)	4	1	—	1	1	2	1	—	1	3	1	—	1	—	8	12	
1939 styczeń	1(39)	5	2	1	4	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	6	12	
kwiecień	4(42)	1	1	—	4	2	4	1	—	1	3	1	—	—	2	5	12	
maj	5(43)	1	(4 str.)	1	—	1	5	3	1	2	—	—	—	—	5	11	16	
czerwiec	6(44)	1	(1 str.)	—	2	1	—	2	—	—	1	1	(4 str.)	—	4	8	12	
lipiec	7(45)	1	(2 str.)	1	1	—	2	2	—	—	4	4	—	—	7	5	12	
sierpień	8(46)	—	(1,5 str.)	—	1	1	—	2	—	1	5	2	—	2	2	5	8	
		67			11	74	42	42	36	5	31	68	41		17	66	119	